

NIEWDZIĘCZNY (255) *ai*

niewdzięczny (240), **niewdzieczny** (11), niewdzięczny *a.* niewdzieczny (4); niewdzięczny : niewdzieczny *BierEz* (8:2), *FalZioł* (2:1), *RejPs* (2:1) *Mącz* (23:3), *Calep* (2:3), *PowodPr* (1:1).

niewdzięczny (231), **niewdzięczten** (24).

W pisowni łącznej (232), *w rozłącznej* (23).

Oba e jasne.

sg m N niewdzięczny (39), niewdzięczten (16); ~ (*attrib*) niewdzięczny (15); ~ (*praed*) niewdzięczten (16), niewdzięczny (4); -y *BielŻyw*, *KrowObr*; -en : -y *HistRzym* (1:2). ◇ *G* niewdzięcznego (16); -ého (4), -(e)go (12). ◇ *D* niewdzięcznemu (13); -emu (2) *KochPs*, *KochPieś*, -ému (1) *GosłCast*, -(e)mu (10). ◇ *A* niewdzięcznego (10), niewdzięczny (6); ~ -ého (1), -(e)go (9). ◇ *I* niewdzięcznym (14), niewdzięczn(e)m (2) *RejKup*, *OrzRozm*. ◇ *L* niewdzięcznym (1). ◇ *V* niewdzięczny (1). ◇ *f N* niewdzięczną (8), niewdzięczna (2); ~ (*attrib*) -ą (4); ~ (*praed*) -ą (3), -a (2); -ą *ArtKanc*; -ą : -a *BierEz* (1:1), *BielKron* (1:1). ◇ *G* niewdzięcznej (4); -ěj (2), -(e) (2) ◇ *D* niewdzięczn(e)j (1). ◇ *A* niewdzięczną (7). ◇ *I* niewdzięczną (3). ◇ *L* niewdzięczn(e)j (1). ◇ *V* niewdzięczną (3) ◇ *n N* niewdzięczno (6), niewdzięczné (6); -é (1), -(e) (5); ~ (*attrib*) -é (5); ~ (*praed*) -o (6), -é (1) *ModrzBaz*. ◇ *G* niewdzięcznego (8); -ého (1), -(e)go (7). ◇ *A* niewdzięczné (6); -é (1), -(e) (5). ◇ *I* niewdzięcznym (3). ◇ *V* niewdzięczn(e) (1). ◇ *pl N m pers* niewdzięczni (24). *subst* niewdzięczné (3); -é (1), -(e) (2). ◇ *G* niewdzięcznych (13). ◇ *D* niewdzięcznym (11), niewdzięczn(e)m (1) *RejPs*. ◇ *A m pers* niewdzięczn(e) (6). *subst* niewdzięczn(e) (6). ◇ *I m* niewdzięcznymi (5), niewdzięcznémi (4); -ymi *BielKron*, *BiałKat*, *SkarŻyw*, *StryjKron*; -émi *RejPs*, *RejPostWstaw*, *GórnTroas*; -ymi: -émi *SarnStat* (1:1); ~ -émi (2), -(e)mi (2). ◇ *L* niewdzięcznych (2). ◇ *V m pers* niewdzięczni (2). *subst* niewdzięczné (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. Nie poczuwający się do żadnych zobowiązań moralnych w stosunku do wyświadczonego dobrodziejstwa, pomoc, nie oceniający czyichś wobec siebie zasług; *ingratus* *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Calag*, *Vulg*, *Cn*; *immemor* *Mącz*, *Cn*; *ingratitude* *exhibens* *JanStat*; *ingratificus* *Cn* (167) : Komu możeś dobrze działał/ Tego nigdy nie wymawiaj : Ani chćiey być przetho śmutnym/ Iż poznałz kogo niewdzięcznym. *BierEz* G, N2 [2 r.], Q4; *KRol* Herod widząc iżże Iezus milczy [...] wzgardził ijm iąko śfálony^m ij niewdzięcznym *OpecŻyw* 122, [80]v, 124, 144; *GlabGad* M3; *RejPs* 161, 162v; *BielKom* D7; *KrowObr* 80, 193; *BibRadz Sap* 16/29; *BielKron* 245v, 392v; *Ingratus*, *Niewdzięczny*/ *niepamiętający* ná *dobrodzieyftwo*. *Mącz* 149a, 215a, 289b; *RejPos* 3, [36]v, 240v; *BielSat* G; *niewdzięczne* *dzieci* *ktore* *oycá* *śwego*/ *Niechciały* *chowác* *wziąwłzy* *tu* *włzytko* *od* *niego*. *HistLan* F2; *Bo* *czyń* *iąko* *chcelz* *dobrze* *człeku* *niewdzięcznemu*/ *Práwie* *iákbyś* *to* *czyńił* *wilczęciu* *owemu* *HistLan* F3v, Bv, B2, D4v [2 r.], F, F4; *ModrzBaz* 135v; *Calag* 523a; *Wielki* *ná* *niewdzięczny* *lud* *ogięń* *zápalony*. *Przeto* *że* *włzechmocności* *iego* *nie* *dufáli*/ *Ani* *w* *nim* *śwéy* *nádzieie* *głupi* *połádáli*. *KochPs* 116; *złe* *czyniłz*/ *niewdzięczne* *śtworzenie*/ *iłz* *się* *przećiw* *śtworzyćielowi* *podnośiłz*: *ia* *poniżę* *się* *y* *pokłonię* *Pánu* *memu*/ *ktory* *mię* *vczynił*/ *y* *od* *ktorego* *włzytko* *mam* *SkarŻyw* 258, 4, 479, 595; *KochFr* 41, 76; *KochPieś* 26; *ArtKanc* L; *Paprup* F; *KochPij* C2; *LatHar* 613, 679; *WujNT* 392; *Tym* *też* *przyiáchánim* *krolow* *pohánbić* *chćiał* *P. Bog* *niewdzięczne* *Zydy* *SkarKaz* 517a; *PowodPr*

9; Bom opuścił oyczyzną [...] Vfaiąc obietnicom Páná nie wdzięcznego/ Ktore hojne bywały czału potrzebnego. *CzahTr* B4, I2v; Są też ludzie niewdzięczni: ktorzy w niedoftátku Pożycząią v ludzi [...] A potym gdy Przydzie czas nánznaczony płacey/ Nie oddaia pieniędzy *KlonWor* 72, 75, 77; A ty iednak niewdzięcznym tak sie pokazuielz/ Ze z moich powolności vmylnie żartuielz. *PudlDydo* B.

niewdzięczny czego (46): A nie wdzięcznás dárú mego/ Nie kupięc potym żadnego. *BierEz* B4, F3, M3; *OpecŻyw* 141 v; *BielKron* 101 v; Immemor beneficii alicuius, Niewdzięczny dobrodzieyftwá czyiego. *Mącz* 215a; Ale nędzny człek [...] niewdzięczny ielst łalki Bożey/ ile kroć grzełzy przeciw przykazaniu Boże^{mu} *HistRzym* 69v, 68v; *RejPos* 7v, 30v, 39v, 101, 106 (17); *HistLan* F3v; *RejZwierc* 99; *WujJudConf* 4v; *RejPosWstaw* 22; Ale Ezechialz nie wdzięczen był dobrodzieyftw iego [*Et non secundum retributionem sibi factam reddidit Jechizchiiahu*] *BudBib* 2.Par 32/25; *ModrzBaz* 135v; *KochPs* 115; *CzechEp* 169; *NiemObr* 68; Nie to niewola służyć: ale służyć tému/ Kto twych poślug niewdzięchen *KochPieś* 5, 29; *ArtKanc* L; *Phil* Bv; *GrabowSet* X3; *LatHar* 110; *SiebRozmyśl* K4; *CzahTr* A4, 12. Cf *niewdzięchen czego od kogo*, *Ze zdaniem*.

niewdzięchen czego od kogo (1): iefliże ielst kto iż tego niewdzięchen od niego/ y thákiesy męki y dziwnego vdręczenia/ [...] iefli łobie nie ma słuźnie ciążyc ná niewdzięczniká takiego. *RejPos* 333.

niewdzięczny kogo [= *wobec kogo*] (3): *KrowObr* 156; ale nád to iuz oczyścione dary swoiemi nas nápełnia [...] ábyfmy sie nie sftáli drzewem niepożytecznym/ á ludźmi niewdzięcznymi tak dobrotliwego Bogá y dobrodzieyftw thák zacnych iego. *RejPosWstaw* 22; *GosłCast* 66.

niewdzięczny komu (5): *RejKup* g3v; w części tylko BOgá chwalić będzie/ á część drugá łobie zoftáwi: w czym sie zaráz niepośluznym/ niewdzięcznym y niewiernym Bogu pokaże. *CzechRozm* 213. Cf *niewdzięczny komu za co*.

niewdzięczny komu za co (3): Oycu téz zá iego miłość y dobrodzieyftwo okazuiąc sie niewdzięcznymi/ y przypędziaią go częftokroć ku niedoftátkowi *SarnStat* 588 [*idem*] [630]; *CzahTr* B2v.

niewdzięczny przeciw komu (1): wierzę [...] iij ty przeciw mnie tak niewdzięcznym niebędzielz. *ForCnR* Bv.

Ze zdaniem dopełnieniowym (2): á tegoś nie wdzyęchen iż do cyebye przysć chce/ á tobá sie opiekać chce *RejPos* 144v; Ielzcze tego niewdzięczni iż w pokoju siedzą/ O Tátárzech zá ściáną náłzą nic nie wiedzą. *BielSjem* 20.

W połączeniach szeregowych (4): *KromRozm I* B3v; Abowiem będą ludzie łami siebie miłuiący/ łakomi/ chlúbni/ pyłzni/ złorzeczący/ rodzicom niepośluzni/ niewdzięczni/ niepoboźni. *BibRadz* 2Tim 3/2 [*przekład tego samego tekstu KromRozm I, WujNT*]; *CzechRozm* 213; *WujNT* 2.Tim 3/2.

W charakterystycznych połączeniach: *niewdzięczny(-e, -i) brat, czł(owi)ek (ludzie)* (17), *debitor, dzieci* (7), *krześcijaństwo, lud* (12), *narod* (6), *pan* (8), *pasierb, pospolstwo, sąsiad, stworzenie* (3), *syn, wychowanec, żyd(ostwo)* (6); *niewdzięczny daru* (4), *dobroci, dobrodziejstwa* (15), *łaski* (3), *męki* (2), *poślug* (2), *praiody, uczynności, wesela, zasług*.

Szeregi: »niemiłosciwy i niewdzięczny« (1): ludzie niemiłosciwi ij niewdzięczni/ czemu tak mégo milé^{go} łyna barzo bez winy dręcżycie/ azá niewiecie iij on wywioldł wás z niewolé Faraonowé *OpecŻyw* 116.

»nieposłuszny a niewdzięczny« (1): iefli nas iáko niepoślufzne á niewdzięczne dobrodzieystwá ies⁶⁰ wypchnie z onych wiecznych rokfolzy *RejPos* 39v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»niepożyteczny a niewdzięczny« (1): Pan Chryftus dał tę rádę zwolennikóm swoim/ ofiarowác piérwałtki [!] pánu Bogu [...] nie przeto/ áby pan Bóg był tego potrzebuiący: ále żeby óni: niepożytecznymi á niewdzięcznymi nie byli. *BiałKat* 351.

»niewdzięczny i (a) niewierny« (2): *KrowObr* 74; POśluchaycież żáłoby niebiełkiego Oycá [...] Ná ten niewdzięczny á niewierny lud Zydowski *ArtKanc* El3.

»niewdzięczny i odstępný« (1): A ty niewdzięczne y odstępné Narody potráci/ y ofadzi swoię winnicę innemi *SkarJedn* 384.

»uporny a (i) niewdzięczny« (2): *RejPos* 145v; ktore [*kacerstwa*] iáko Apoštoł świadczy/ mułżá być częścią dla doznánia wiernych/ częścią też dla vpornych j niewdzięcznych prawdy Bożey *WujJudConf* 4v.

»zły a niewdzięczny« (5): Bo iefli to czynił nád onym złym á niewdzięcznym ludem tákowe láłki/ cóż? izałz dáleko więcey nád tymi/ ktorzy łtrzegá woley á rokazánia iego *LubPs* Y2; *RejPos* 146v, 197; *HistLan ktv*; Wielka to tedy y żáłofna/ gdy Pan Bog według przegrozki łwey/ od złego á niewdzięcznego ludu łwego odeymuie krolełtwo swoie *PowodPr* 12. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przén (17) : *RejJóz* L2 [2 r.]; żeć to iefł iáwny á iáłny znák łercá niewdzięcznego/ zátulác włzy łwe gdy Pan Bog do nas mowi *BibRadz* *3v; *Prot* E; A co miał niewdzięczny łwiát ćirpyeć od głodu y od moru zá wzgárdzenie Słowá Páńłkyego. *RejAp* 57v; TVś łłyłżał cóć powiáda Pan á dobrodziey twoy/ a iákác tu miłość Bogá Oycá łwoiego przed oczy twoie niewdzięczne przekłáda. *RejPos* 146; *BudBib Eccli* 29/21[23]; *ModrzBazBud* ¶5; *SkarŻyw* 1; *NiemObr* 11; *KochFr* 108; *KochPieś* 26, 29; *KochFrag* 30; *LatHar* 539; *SkarKaz* 5b; Iuż łerce nie boleie/ lecz iákmiarz vmiera/ Gdy nam możność niewdzięczna część y cześć wydziera *SzarzRyt* BB.

W charakterystycznych połączeniach: niewdzięczne(-y, -a) miasto, możność, oczy, serce (5), *śiwiat* (5), *wiek, ziemia*.

a. *W funkcji rzeczownika* (26) : *TarDuch* B5v; *MurzNT* 43v; *Mqcz* 313a; Bo gdyby ktho dawał iákiemn obdártemu żebrakowi łzátę iáką/ ábo żywność [...] á onby tego niechciał [...] A cóżby tákemu czynić/ iedno wypchnąc precz ná głowę/ iáko niewdzięcznego. *RejPos* 146v, 146v *marg*, 197 *marg*; Gdyż im więcey dobrodzieystw łwych komu dáruiie/ Tym łrołłzy łąd niewdzięcznym zá nie zołtáwuie. *HistLan* F4, F4; *WujJudConf* 4v; *CzechRozm* 216v; *SkarŻyw* 346, 500; *NiemObr* 14; *GrochKal* 24; *GórnTroas* 18; *RybGęśli* Dv; Bo Bog widzác niewdzięcznego/ Láłki łwoiey niegodnego. Włzyłtko mi to odiać raczył *CzahTr* II 3v; *SkarKazSej* 667a.

niewdzięczny czego (1): Stráłzliwy bárzo ále łpráwiedliwy wyrok Páńłki/ ná hárdę/ ná vporne/ ná niewdzięczne láłki iego *SkarKaz* 82a.

W przeciwstawieniach: »wdzięczny (2), *spráwiedliwy... niewdzięczny*« (3): *HistRzym* 70; Wolę cię tám czekác miedzy łpráwiedliwymi: niźli tu źjć miedzy niewdzięcznymi ktorzj krew twoię rozleią. *SkarŻyw* 114; Bo wdzięcznemu láłki przyczyniáią: á niewdzięcznego y z wziętych dárow obnáziáią. *LatHar* 559.

Szeregi: »niewdzięczny a nieposłuszny« (1): Iuż tám przeklętwá wšytki ony Moizéfzowe vřtác muřzã/ ktore Pan dał był wywołác ná niewdzięczne á ná niepořufzne łobie. *RejAp* 188v.

»niewierny a niewdzięczny« (1): Abowiem wiemy to y ná wielu mieyřcach [...] iáko ná niewierne á ná niewdzięczne zãwřdy pátrzã řwięte oczy iego. *RejPos* 251v.

»niewdzięczny i zły« [szyk 1:1] (2): y będziećie řynmi Nawyřřzego: ábowiem on dobrotliwy ieřt przeciř niewdzięcznym y złym [*super ingratos et malos*]. *WujNT Luc* 6/35; *SkarKaz* 7b.

2. *Nie dający spodziewanych wyników; trudny, niekorzystny* (7) : *RejPos* 52; Niewdzięczny řywot ludzki/ w wřytkim cugu iego/ Niémářz nic odpoczynku/ niémářz nic pewnego. *GosřCast* 24; gdyřem omamiona/ Y od iákiř pokuřy/ nieřtętyřz/ otchniona. Snadz z przeřzrenia řmętnęgo řczęřcia niewdzięcznęgo/ Do tegom przywiedziona w řřzód wieku moięgo. *GosřCast* 47.

Wyrażenie: »niewdzięczna miłóř« = *miłóř bez wzajemnořci* (2): Rátuy mię iáko mořęřz/ á wyrwi z niewoli: Niewieřz iáko niewdzięczna miłóř w řercu boli *KochFr* 65, 108.

Szereg: »zły a niewdzięczny« (2): *RejPos* 54, 65 *cf W przen*.

W przen (2) : A wielkie to miłofierdzie Pánã tego/ iř ták dřugo moře wytrwác/ iř nie wyniřczy á nie wyplewie tego złęgo á niewdzięcznego nářienia á kãkolu złořciwego tego. *RejPos* 54; á czyni mu s łiebie rolã zřã á niewdzięcznã/ kãmieniem á řirniem zãrořłã/ ták iř mu řie w łobie rořkorzenić nie da. *RejPos* 65.

3. *Niemily; ingratus Mącz, Calep, JanStat, Cn; iniucundus, insuavis Mącz, Calep, Cn; acharis Vulg, Mącz; infestivus Mącz, Calep; frigidus Mącz, Cn; illepidus, invenustus Calep, Cn; blatteus, exosus, tristis Mącz; absonus, absurdus, inamabilis, insipidus, insulsus, putidus Cn* (81) : Teř piřzã niektorzi o złocie iř wvřciech dzierřane, oddala nie wdzięcznã woniã vřt. *FalZioł* V 80v, II 21a, III 28a; *Bielřyw* 128; *RejKup* c4; *BielKom* Ev; *RejWiz* 185; *Leop Eccli* 20/21; Po řmierći mizerney Saulowey/ przyřzedł do Dawidã miedzyeniec s pořelřtwem niewdzięcznym do Sycelech/ [...] oznaymił Dawidowi porãřzkę Izřãelitow *BielKron* 68v, 220, 314; Ansteritas coloris, Niewdzięczney řãrby. *Mącz* 22a; Rancida caro, Przyřmierdãyãce mięřo. Metaph. Niewdzięczny/ nieřmãczny/ przyřkry. *Mącz* 345d; Strigosus orator per translationem, Suchy wymowcã/ to yeřt/ niewymowny/ nie wdzięczney rzeczy. *Mącz* 421a, 2c, 26a, 98a [2 r.], 111c, 137b [2 r.] (18); *RejAp* 123; *HistRzym* 30; Zã Látem zãřię błotna łefieñ przyřchodzi/ á zã łefieniã zãřiębia á niewdzięcznã řimã. *Rejřwierc* 171v; *Oczko* 22v; *KochPs* 35; Iniucundus, Insuavis, tristis, molestus. Nie wdzięczni. *Calep* 538a, 532b; *RybGęřli* D; *SkarKaz* 519a; *GosřCast* 46.

niewdzięczny do czego (1): iř mu nie ieřt przyřkro vřyć rzeczy gorřkich/ do pićia niewdzięcznych/ do řtrawienia niepodobnych *Oczko* 1v.

niewdzięczny u kogo (3): *OrzRozm* C4v; *RejPos* 142v; Y chowãłãm was prãwie/ iáko řyny/ corki/ W dořtãtku wielkim [...] A wřdym v was niewdzięcznã mãcochã zořtãłã. *BielSen* 11.

niewdzięczny komu (16): Vřřzãłã řmierć k łobie idãc. Bãrzo iey niewdzięczna byłã *BierEz* P2v, Dv, D2; *ForCnR* B2; *RejRozpr* K2v; *BielKron* 25, 196, 318v; W grzechu Panu nic niewdzięczno *RejPos* 147v *marg*; *BielSat* G4; řtãd to łobie obiecnię/ iř ten poczãtek mój piřãnia w they řprãwie ięzykiem Polřkim nie będzie w. m. niewdzięcznym. *Strum* B; Gdy iã kto zwał Krolewnã: bãrzo

iey było niewdzięczno: tak iako drugiemu iakie złe słowo *SkarŻyw* 160; *BielSen* 18; *ArtKanc* K11; *KochPij* Cv; *SarnStat* 1098.

niewdzięczny przed kim (1): A słowolne odżyła [Bóg] gdzieś w nadolną ziemię/ Bo to zawnždy niewdzięczne było przed nim plemię *RejZwierc* 270v.

W połączeniach szeregowych (5): *OrzRozm* C4v; *Mącz* 475c; iako się rodzą drudzy tak nikczemni/ tak niezgrabni/ tak niewdzięczni/ że nie może człowiek inaczej wierzyć/ iedno że ie naturą na polmiech między ludzie puściła *Górndworz* D2; [*Flegmatyk jest*] mowy albo głosu zaprzáłego / nieznácznego/ nie wdzięcznego *Oczko* 34; *GosłCast* 15.

W przeciwstawieniu: »miły... niewdzięczny« (1): Aczeńs iest Pánu miła/ światuś iest niewdzięczna *ArtKanc* K11.

W porównaniu (1): słuzé człowiekowi [...] iako niewdzięczné brzemię/ Vderzyć troski o ziemię. *KochPieś* 47.

W charakterystycznych połączeniach: niewdzięczna(-y, -e) *biesiada, człowiek, farba, głód, głos, igry, list, macocha* (2), *nowina* (2), *poselstwo* (2), *rzec* (3), *sprawa* (2), *starość, śmierć, woń* (3), *wzrok*.

Wyrażenie: »niewdzięczny gość« = *najeżdźca, napastnik* [szyk 3:2] (5): (*did*) Cerberus. (-) Mamy gościá niewdzięcznego Iezufa Názaráńfkiego. [...] (*did*) Luciper. (-) Iuzci złe brácie Cerberze Pewnieć nam wśyftko pobierze. *MWilkHist* E; Bo násze dobrá biorá/ y dziatki w pokorze [! *lege*: poborze]. Iesli zbędziem poćciwie/ tych niewdzięcznych gości/ Przydziem záfie ku oney/ pirwłzey słwey wolności. *BielSat* G [*idem BielSen*]; z wielkim ludem dáley w ziemię Litewfką ciągnáć/ gdy żywności żadney doftáć niemogli (bo wśyftko przed niewdzięcznymi gościámi dobrze było słprzátziono) poczęli od głodu zdycháć *StryjKron* 432; *BielSen* 13; *KlonWor* 33.

Szeregi: »niewdzięczny, (a) niemiły« [szyk 4:1] (5): Hinc Crambrae repetita, Proverb. Niemiła á niewdzięczna rzecz. *Mącz* 67c; Illepidus, Inelegans, inconcinnus, insulsus, sordidus. – Niewdziczny [!], niemiły. *Calep* [504]a, 536a, 546b, 558b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»niewdzięczny a nieprzyjemny« (1): Sordere alicui res aliqua dicitur, Niewdzięczną á nieprzyjemną być. *Mącz* 403a.

W przen (5) : *RejWiz* 82v, 89v; ále then niewdzięczny Pofeł/ á przekażcá/ nászych rzeczy wśyftkich/ to iest/ śmierć [...] wzięła go *SienLek* 44v; áże człowiek po zbędzie [!] niewdzięcznego gościá [*świerzbu*] słwego *SienLek* 133v; Po wielkiew mgle y chmurnych á niewdzięcznych obłokách/ rofterkow słarych/ iálne nam požádaney iedności promienie záświeciły. *SkarJedn* 269.

Synonimy: 1. *niebaczny, niepamiętny*; 3. *mierziony, nieluby, niemiły, nieprzyjemny*.

Cf **NIEWDZIĘCZNIK, WDZIĘCZNY**